

АДАПТАЦИЯ НА ВЪПРОСНИК ЗА ИЗМЕРВАНЕ ЯСНОТАТА НА АЗ-КОНЦЕПЦИЯТА

доц. д-р Красимира Христова Минева
Бургаски свободен университет

ADAPTATION OF A QUESTIONNAIRE FOR MEASURING THE SELF-CONCEPT CLARITY

Ass. Prof. Krasimira Hristova Mineva, Ph.D.
Burgas Free University

Abstract: *The report presents a pilot adaptation of a questionnaire for the self-concept clarity measurement (Self-concept clarity scale, Campbell et al. 1996) for working in Bulgarian conditions. The data received from 222 respondents were processed. The conducted exploratory factor analysis showed the presence of two subscales of the questionnaire, which completely cover the content of the concept of the self-concept clarity. The scale has a very high internal consistency. The proof of its construct validity is the obtained significant positive correlation with the overall self-esteem. Statistical procedures prove the reliability and validity of the adapted scale for the self-concept clarity measuring.*

Key words: *self-concept clarity, self-esteem, adaptation to Bulgarian conditions, factor analysis.*

Понятието „яснота на Аз-концепцията” е въведено в психологическата литература, за да характеризира в структурно отношение Аз-концепцията в три аспекта: стабилност във времето, надеждност и вътрешна непротиворечивост на Аз-перцепциите. Като структурна характеристика тя е независима от съдържанието на Аз-концепцията, а стабилността ѝ във времето я доближава до чертите на личността. (Campbell et al., 1996, Wu et al., 2010).

През последните 10 години изследванията на яснотата на Аз-концепцията продължават да разкриват нови връзки и зависимости. Изследвани са отношенията между диференциацията и яснотата на Аз-образа и **психичното благополучие**. Добре диференцираните, надеждни и стабилни във времето себепрезентации се срещат при младите хора с позитивно психично благополучие, те са и по-добре приспособени към средата. През младостта при хората с негативно психично благополучие Аз-перцепциите са дифузни и объркани, придружени с различна по-степен на изразеност деадаптация (Diehl & Nau, 2011). Предпоставка за повишаване яснотата на Аз-концепцията е **ясната културна идентичност**. Позитивната връзка между яснотата на културната идентичност, самооценката и психичното благополучие е опосредствана от яснотата на Аз-концепцията. (Usborne & Taylor, 2010). Яснотата на Аз-концепцията е позитивно свързана с **качеството на интимните взаимоотношения**, измерени чрез ангажираността и удовлетвореността от тях. В тази зависимост опосредстващата променлива е равнището на самооценката и включването на представите за другите в Аз-а (Lewandowski et al., 2010). Яснотата на Аз-концепцията е свързана с различни характеристики и състояния на личността: **невротизъм, интровертност, доброжелателност, съзнателност, самоанализ, осъзнатост по отношение на интрапсихични**

те състояния, фокусирано върху себе си внимание, натрапливи мисли, депресия, социална тревожност, процесите на социално сравнение, процесите на автостигматизация и търсенето на смисъл в живота (Campbell et al., 1996, Butzer et al. 2006, Stora et al. 2010, Hasson-Ohayona et al., 2014).

Съществува позитивна връзка между **общата самооценка** и яснотата на Аз-образа. Хората с по-ниско равнище на самооценката се характеризират с по-слаба диференциация и установеност на Аз-перцепциите и по-ниска увереност в собствената Аз-концепция в сравнение с хората с по-висока самооценка. (Campbell, 1990; Cicei, 2012) Връзката между яснотата на Аз-образа и самооценката е умерено позитивна (Campbell et al. 1996), в източните култури корелацията е по-ниска (Wu et al. 2010). Яснотата на Аз-концепцията е предиктор на самооценката и смисъла в живота (Blažek & Besta, 2012). Опосредстваща променлива между яснотата на Аз-образа и общата самооценка се оказва сигурният стил на привързаност. Само в групата изследвани лица с ниска тревожност, свързана с привързаността (сигурен стил на привързаност) връзката между яснота на Аз-концепцията и общата самооценка е положителна (Kawamoto, 2020). В противоречие със заключенията на Т. Кавамото Ч. Уу доказва, че всъщност самооценката е променливата-медиатор във връзката между яснотата на Аз-концепцията и стила на привързаност. Той установява, че хората със сигурен стил на привързаност имат по-висока самооценка, която е в основата на по-голямата яснота на Аз-концепцията (Wu, 2009).

Настоящият доклад има за цел да представи резултатите от пилотна адаптация на въпросника за измерване яснотата на Аз-концепцията на Дженифър Кемпбъл и колеги (Self-concept clarity scale, Campbell et al. 1996): данни за надеждността на скалата, резултати от изследване на нейната факторна структура, изводи относно нейната конструктор валидност чрез връзката между компонентите на Аз-концепцията: самооценка и яснота на Аз-концепцията.

ДИЗАЙН НА ИЗСЛЕДВАНЕТО И ПРОЦЕДУРА

Методи

1. Скалата за измерване яснотата на Аз-концепцията (Self-concept clarity scale, Campbell et al. 1996) се състои от 12 твърдения, които измерват вътрешната консистентност и времевата стабилност на вярванията за себе си, както и вътрешната убеденост и сигурност по отношение на тези вярвания. Оценъчната скала е 5-степенна от ликертов тип, отговорите се движат в диапазона от „Напълно съм съгласен с твърдението” до „Напълно не съм съгласен с твърдението”. При изчисляване на получения суров бал оценъчната скала не се обръща само при въпроси № 6 и № 11. Оригиналният въпросник е преведен на български и след това е направен обратен превод на английски за проверка на смисловите разминавания. След като бяха направени необходимите корекции, въпросникът в окончателния му вид на български език (Приложение 1) бе администриран в две групи респонденти.

2. Скала за измерване на общата самооценка на М.Розенберг (Rosenberg self-esteem scale, Rosenberg, 1965). Скалата се състои от 10 айтема, които измерват себеприемането и себеуважението чрез оценяване на позитивните и негативни чувства на изследваните лица към себе си. Използвана е 4-степенна Ликертова скала: от „силно съм съгласен” до “силно не съм съгласен”. Вътрешната консистентност, получена от М. Розенберг 0,77. Изследвана е факторната структура на скалата и е установено, че тя е унитарна, приложима при изследване на юноши и на възрастни индивиди (Cогwуп, 2000). Суров бал под 30 точки е индикатор за ниска самооценка, а реалната самооценка се движи в границите между 30 и 43 точки. Надеждността, получена при адаптацията на въпросника е $\alpha=0.801$ ($n=92$) (Ганева, 2010).

Участници в изследването

Изследвани са две групи лица в периода 2016 -2017 година. Общият им брой е 222. Неправилно попълнените въпросници са 6 на брой, а валидните протоколи остават 216.

Първата група се състои от 100 студенти от Център по хуманитарни науки на Бургаски свободен университет. Средната възраст на изследваните лица е 29 години, 73% от респондентите са от женски пол. Изследването е проведено през 2016г. и на участниците бе предложено само измерване равнището на яснотата на Аз-концепцията.

Втората група изследвани лица са тествани през 2017 г. Състои се от 116 респонденти, учители от няколко средни професионални училища в гр. Бургас и студенти от Бургаски свободен университет. Част от тях попълниха въпросниците онлайн, а останалите по метода “лице в лице”. Средната възраст е 36 г., преобладават отново жените – 79,3 %. На участниците бе предложено да попълнят два въпросника: въпросника за измерване яснотата на Аз-концепцията и скалата за измерване на самооценката на М.Розенберг.

Методи за статистическа обработка на данните

За статистическа обработка на получените емпирични данни е използван статистическия пакет за компютърна обработка на данни IBM SPSS Statistics 21. Приложени са процедури за проверка на вътрешната съгласуваност между айтемите чрез изчисляване коефициента алфа на Кронбах, факторен анализ по метода на главните компоненти и проверка на констукт валидността чрез корелационен анализ на връзката между яснотата на Аз-концепцията и общата самооценка.

РЕЗУЛТАТИ

А. Надеждност на въпросника

Проверката за вътрешна съгласуваност между айтемите на скалата чрез коефициента α на Кронбах показва (Табл. 1), че надеждността е висока (0.85), инструментът е достатъчно хомогенен. Авторите на скалата са получили малко по-висок резултат при изчисляване на коефициента на вътрешна консистентност на оригиналната скалата – 0.86. Почти идентичните резултати демонстрират, че българската версия на въпросника е също толкова надежден инструмент за измерване, колкото и версията, предназначена за англоезичния клъстер от държави.

Табл. 1. Статистически данни за надеждността на въпросника

Коефициент α на Кронбах	Брой атеми
,852	12

Б. Констукт валидност на въпросника

1. Изследване факторната структура на въпросника.

Размерът на извадката е достатъчно голям (216 лица при адаптация на скала от 12 айтема, т.е. съотношението айтем-респонденти и по-голямо от 1 към 10) позволява провеждането на факторен анализ. Измерената стойност по Мярката за адекватност

на извадката на Кайзер-Майер-Олкин е 0,86, много висока, което означава, че има достатъчно количество данни с достатъчно висока корелация между променливите, за да бъде използван факторен анализ. Тестът на Бартлет е също достатъчно значим (равнище на значимост 0,000) и следователно може да бъде приложен факторен анализ.

Използван е факторен анализ по метода анализ на главните компоненти за извличане на скритите променливи и тяхното факторно тегло. Ротираната компонентна матрица е по метода Варимакс с нормализация на Кайзер и показва наличието на два фактора (Табл. 2).

Табл. 2. Ротирана компонентна матрица

Ротирана компонентна матрица		
	Фактори	
	1	2
айтем 10: Дори и да исках, не мисля, че бих могъл да кажа на някого какво наистина харесвам.	,760	
айтем 8: Моите възгледи за мен самия изглежда, че се променят много често.	,698	,373
айтем 5: Когато мисля за това какъв човек съм бил в миналото, аз не съм сигурен какъв съм бил наистина.	,614	
айтем 7: Понякога си мисля, че познавам по-добре другите хора, отколкото себе си.	,611	
айтем 9: Ако бъда помолен да опиша личността си, моето описание може да се окаже, че става все по-различно от ден на ден.	,593	
айтем 12: Често ми е трудно да взема решение за нещо, защото наистина не знам какво искам.	,593	
айтем 2: В някои дни имам едно мнение за себе си, а в други – съвсем различно.	,382	,706
айтем 3: Отделям много време, чудейки се какъв човек съм в действителност.		,701
айтем 1: Моите възгледи за мен самия често са в конфликт помежду си.	,342	,686
айтем 6: Рядко преживявам конфликт между различните аспекти на моята личност.		,678
айтем 4: Понякога чувствам, че не съм наистина лицето, което изглежда, че съм.		,604
айтем 11: Като цяло имам ясна представа кой съм и какъв съм.		,388

Към първия фактор принадлежат айтеми 10, 8, 5, 7, 9 и 12, които изследват доколко е стабилна във времето Аз-концепцията. Този фактор може да бъде наречен „Стабилност на Аз-концепцията във времето”. Той обяснява 25,37% от дисперсията.

Вторият фактор включва останалите 6 айтема: 2, 3, 1, 6, 4, и 11 и според съдържанието на айтемите в него може да получи названието “Яснота и вътрешна непротиворечивост на Аз-концепцията”. Обяснява 23,76% от дисперсията. Екстрахираните фактори обясняват общо 49,12% от дисперсията след ротацията (Табл.3) и покриват изцяло съдържанието на конструкта „яснота на Аз-концепцията” по дефиниция. В структурно отношение въпросникът е съставен от две подскали. Всяка скала измерва различни аспекти на един и същ конструкт, което е достатъчно доказателство за конструкт валидността на въпросника на Кемпбъл. Първоначално оригиналната скалата, конструирана от Дж. Кемпбъл и колеги, съдържа 20 айтема. Тя притежава висока вътрешна консистентност и три високо интеркорелирани фактора ($r = .52$): генерализирана яснота на Аз-концепцията, целенасоченост и решителност. Авторите решават да оставят само тези айтеми, които отразяват единствено първия фактор – така обемът на скалата е редуциран до 12 айтема (Campbell et al. 1996). Факторният анализ на българската версия потвърждава, че скалата измерва чрез две подскали единствено яснотата на Аз-концепцията.

Табл. 3. Процент обяснена от всеки фактор дисперсия на участвалите в анализа променливи

Ротирана факторна матрица			
Фактор	Факторно тегло	% от дисперсията	Кумулативен %
1	3,045	25,371	25,371
2	2,851	23,757	49,128

2. Корелация между самооценка и яснота на Аз-образа.

Според Дж. Кемпбъл връзката между самооценката и яснотата на аз-концепцията не е нова, доколкото изследванията потвърждават връзката между идентичност и самооценка, а яснотата на Аз-концепцията се припокрива частично с понятието за психосоциална идентичност. Изследвания от 1990 година доказват, че хората с ниска самооценка имат Аз-концепция с по-ниска яснота и определеност в сравнение с хората с висока самооценка (Campbell & Fehr, 1990).

Връзката между двете променливи като компоненти на Аз-концепцията е логична от теоретична гледна точка, както и проверена емпирично – корелацията е положителна със средна степен на изразеност (Campbell & Fehr, 1990; Campbell et al., 1996). Ето защо ще бъде използвана в настоящото изследване за доказване конструкт валидността на адаптираната скала за измерване яснотата на Аз-образа.

Табл. 4. Корелационна матрица

		Самооценка	Яснота на Аз-концепцията
Самооценка	Коефициент на Пирсън	1	,325**
	Ниво на значимост (двустранно)		,000
	Брой респонденти	116	116
Яснота на Аз-концепцията	Коефициент на Пирсън	,325**	1
	Ниво на значимост (двустранно)	,000	
	Брой респонденти	116	116
** $p < 0.01$			

Измереният коефициент на корелация на Пирсън е 0,325 (Табл. 4). Налична е значима положителна връзка между двете променливи, но корелацията е ниска. Въпреки това можем да очакваме, че при хората с ниска самооценка ще наблюдаваме недостатъчно добре съгласувани, надеждни и устойчиви във времето Аз-перцепции.

Двата конструкта са свързани, както беше допуснато от теоретична гледна точка, както и според направените вече емпирични измервания от авторите на въпросника (Campbell & Fehr, 1990; Campbell et al., 1996). Получената значима положителна корелация е индикация, че адаптираната за работа в български условия скала измерва именно яснотата на Аз-концепцията, а не някакъв друг конструкт.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Адаптираната скала на Дж. Кемпбъл за измерване яснотата на Аз-образа демонстрира добри психометрични показатели: висока надеждност и добра конструкт валидност, които позволяват да бъде използвана в български условия при провеждането на емпирични изследвания, както и на скринингови или психодиагностични процедури (след успешна стандартизация на въпросника и изработване на норми за българската популация).

Литература:

1. Ганева, З. (2010). *Социални идентичности и психично благополучие*. С., Валдекс.
2. Błażek, M., & Besta, T. (2012). Self-concept clarity and religious orientations: Prediction of purpose in life and self-esteem. *Journal of religion and health*, 51(3), 947-960.
3. Butzer, B., Nicholas A. Kuiper, N. (2006). Relationships between the frequency of social comparisons and self-concept clarity, intolerance of uncertainty, anxiety, and depression. *Personality and Individual Differences*, 41, 167-176.

4. Campbell, J. D., & Fehr, B. (1990). Self-esteem and perceptions of conveyed impressions: Is negative affectivity associated with greater realism? *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 122-133
5. Campbell, J., Trapnell, P., Heine, S., Katz, I., Lavallee, L., Lehman, D. (1996). Self-concept clarity: Measurement, personality correlates, and cultural boundaries. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(1), 141-156.
6. Cicei, C. C. (2012). Examining the association between self-concept clarity and self-esteem on a sample of romanian students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 4345-4348.
7. Corwyn, R. F. (2000). The Factor Structure of Global Self- Esteem among Adolescents and Adults, *Journal of Research in Personality*, Vol. 34, Iss. 4, 357-379.
8. Diehl, M., Hay, E. (2011) Self-concept differentiation and self-concept clarity across adulthood: association with age and psychological well-being. *The International Journal of Aging and Human Development*, 73(2): 125-152.
9. Hasson-Ohayona, I., Mashiach-Eizenberg, M., Elhasid, N., Yanos, P., Lysaker, P., Roe, D. (2014). Between self-clarity and recovery in schizophrenia: reducing the self-stigma and finding meaning, *Comprehensive Psychiatry*, 55, 675-680.
10. Lewandowski Jr, G. W., Nardone, N., & Raines, A. J. (2010). The role of self-concept clarity in relationship quality. *Self and Identity*, 9(4), 416-433.
11. Kawamoto, T. (2020). The moderating role of attachment style on the relationship between self-concept clarity and self-esteem. *Personality and Individual Differences*, 152, 109604.
12. Stopa, L., Brown, M., Luke, M., Hirsch C. (2010). Constructing a self: The role of self-structure and self-certainty in social anxiety. *Behaviour Research and Therapy*, 48, 955-965.
13. Osborne, E., & Taylor, D. M. (2010). The role of cultural identity clarity for self-concept clarity, self-esteem, and subjective well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(7), 883-897.
14. Wu, C. H. (2009). The relationship between attachment style and self-concept clarity: The mediation effect of self-esteem. *Personality and Individual Differences*, 47(1), 42-46.
15. Wu, J., Watkins, D., Hattie, J. (2010). Self-concept clarity: A longitudinal study of Hong Kong adolescents. *Personality and Individual Differences*, 48, 277-282.

Приложение 1. Скала за измерване на яснотата на Аз-концепцията

Self-Concept Clarity Scale

- 1 = напълно не съм съгласен с твърдението
- 2 = не съм съгласен с твърдението
- 3 = не мога да определя
- 4 = съгласен съм с твърдението
- 5 = напълно съм съгласен с твърдението

1. Моите възгледи за мен самия често са в конфликт помежду си.	1 2 3 4 5
2. В някои дни имам едно мнение за себе си, а в други – съвсем различно.	1 2 3 4 5
3. Отделям много време, чудейки се какъв човек съм в действителност.	1 2 3 4 5
4. Понякога чувствам, че не съм наистина лицето, което изглежда, че съм.	1 2 3 4 5
5. Когато мисля за това какъв човек съм бил в миналото, аз не съм сигурен какъв съм бил наистина.	1 2 3 4 5
6. Рядко преживявам конфликт между различните аспекти на моята личност.	1 2 3 4 5
7. Понякога си мисля, че познавам по-добре другите хора, отколкото себе си.	1 2 3 4 5
8. Моите възгледи за мен самия изглежда, че се променят много често.	1 2 3 4 5
9. Ако бъда помолен да опиша личността си, моето описание може да се окаже, че става все по-различно от ден на ден.	1 2 3 4 5
10. Дори и да исках, не мисля, че бих могъл да кажа на някого какво наистина харесвам.	1 2 3 4 5
11. Като цяло имам ясна представа кой съм и какъв съм.	1 2 3 4 5
12. Често ми е трудно да взема решение за нещо, защото наистина не знам какво искам.	1 2 3 4 5